

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XXIII

(Ayrıbasım / Offprint)

MERSİN
2015

KAAM YAYINLARI
OLBA
XXIII

© 2015 Mersin Üniversitesi/Türkiye
ISSN 1301 7667
Yayıncı Sertifika No: 14641

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

The articles are evaluated by referees. The legal responsibility of the ideas, opinions and scientific evaluations are carried by the author.

OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.

Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the journal OLBA..

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.

Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayımlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses

Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734

Fax: 00.90.324.361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

www.olba.mersin.edu.tr

e-mail: sdurugonul@gmail.com

kaam@mersin.edu.tr

Baskı / Printed by

Oksijen Basım ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

100. Yıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cad. No: 202/A Bağcılar-İstanbul

Tel: +90 (212) 325 71 25 Fax: +90 (212) 325 61 99

Sertifika No: 29487

Dağıtım / Distribution

Zero Prod. Ltd.

Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09

info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XXIII

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XXIII

Editörler

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

OLBA Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN
Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Marion MEYER
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY
Prof. Dr. İ. Hakan MERT
Prof. Dr. Eda AKYÜREK-ŞAHİN
Prof. Dr. Yelda OLCAY-UÇKAN

MERSİN
2015

*Vefat Eden Meslektaşlarımızı
Saygı ile Anıyoruz...*

Prof. Dr. Halet ÇAMBEL

Prof. Dr. Klaus SCHMIDT

Prof. Dr. Sencer şAHİN

Prof. Dr. Kutlu EMRE

İçindekiler/Contents

Halil Tekin

Yukarı Mezopotamya'nın İlk Boyalı Çanak-Çömlekleri: Hassuna, Samarra ve Halaf: Yeni Yorumlar ve Yaklaşımlar. Bölüm 1: Hassuna ve Samarra (The First Painted Potteries of the Upper Mesopotamia: Hassuna, Samarra and Halaf. New Interpretations and Approaches. Volume 1: Hassuna and Samarra) 1

A. Tuba Ökse

Diyarbakır Kentinin En Eski Yerleşimi: İçkale'deki Amida Höyük (The Earliest Settlement of the City of Diyarbakır: Amida Höyük at İçkale) 59

Cengiz Çetin

Isparta Müzesi'ne Ait Bir Grup Tunç Silah Hakkında Değerlendirme (A Research on a Group of Bronze Weapons in the Museum of Isparta) 111

Sabri Arıcı

Phokaia'daki Palmiye Sütun Başlığı ve Kökeni (Das Palmenkapitell in Phokaia und seine Herkunft) 153

Sevgi Sarıkaya

Daskyleion Dynastes'lik Sisteminde Artabazos'un Rolü (Artabazos's Role in the Dascylium Dynastic Systems) 175

Hatice Körsulu

Nagidos Kazısından Ele Geçen Klasik ve Hellenistik Dönem Kandilleri: Attika ve Yerel Üretimler (Klassische und Hellenistische Lampen von Nagidos: Attika und der lokalen Produktion) 199

Turgay Yaşar Yedidağ

Dorylaion Kalıp Yapımı Kaseleri (Dorylaion Mold Made Bowls) 235

Hüseyin Metin – B. Ayça Polat Becks

Burdur Müzesi Metal Kandilleri (Metal Lamps in the Burdur Museum) 273

Erdoğan Aslan <i>Kekova Adası 2012-2013 Yılı Sualtı Araştırmalarında Bulunan Amphoraların Tipolojik Değerlendirmesi</i> (<i>Typological Assessment of the Amphorae Found in the 2012-2013 Kekova Island Underwater Survey</i>)	321
Murat Çekilmez <i>Hyllarima'dan Bir Grup Figürin</i> (<i>A Group of Figurines from Hyllarima</i>)	371
Hüseyin Uzunoglu <i>Bursa Müzesi'nden Ölü Ziyafeti Sahneli Yeni Mezar Stelleri</i> (<i>New Funerary Inscriptions with 'Totenmahreliefs' from the Museum of Bursa</i>)	397
Aytekin Büyükközer <i>Isauria Bölgesi'nden Bir Kaya Anıtı: Basamaklı Sunak mı? Mezar mı?</i> (<i>A Rock Monument from the Isauria Region: Is it a Stepped Altar or a Grave?</i>)	417
Fahriye Bayram <i>Hahuli Triptiği ve Martha-Maria Alania</i> (<i>The Triptych of Hahuli and Martha-Maria Alania</i>)	447
Ayşe Aydın <i>İzmir Arkeoloji Müzesi İle Tarih ve Sanat Müzesi'nde Bulunan Ampullalar</i> (<i>Ampullae Finds in the İzmir Archaeology and in the History and Art Museums</i>)	487
Şener Yıldırım <i>Side Müzesi'nden Bir Geç Antik Çağ Çeşmesi</i> (<i>A Late Antique Fountain from the Museum of Side</i>)	515
Stephan Westphalen <i>Die Kirche von Işıkkale</i> (<i>Işıkkale Kilisesi</i>)	535
Eberhard Zangger – Serdal Mutlu <i>Troia'daki Yapay Limanlar ve Su Mühendisliği:</i> <i>Bir Jeo-Arkeolojik Çalışma Hipotezi</i> (<i>Artificial Ports and Water Engineering at Troy:</i> <i>A Geo-Archaeological Working Hypothesis</i>)	553

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu'ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Antropoloji, Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a. Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
 - b. Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliyografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
 - c. Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
 - d. Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
 - a. Metin içinde her cümlemin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
 - b. Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.
 - c. Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, küçük harf ile ve parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).
 - d. Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-

Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).

3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, 9, lev.1.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig.” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).
5. Word dökümanına gömülü olarak gönderilen figürler kullanılmamaktadır. Figürlerin mutlaka sayfada kullanılması gereken büyüklükte ve en az 300 pixel/inch çözünürlükte, photoshop tif veya jpeg formatında gönderilmesi

gerekmektedir. Adobe illustrator programında çalışılmış çizimler Adobe illustrator formatında da gönderilebilir. Farklı vektörel programlarda çalışılan çizimler photoshop formatına çevrilemiyorsa pdf olarak gönderilebilir. Bu formatların dışındaki formatlarda gönderilmiş figürler kabul edilmeyecektir.

6. Figürler CD'ye yüklenmelidir ve ayrıca figür düzenlemesi örneği (layout) PDF olarak yapılarak burada yer almalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Metnin word ve pdf formatlarında kaydı ile figürlerin kopyalandığı iki adet CD (biri yedek) ile birlikte bir orijinal ve bir kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı gönderilmelidir.
13. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD'ye yüklenerek yollanmalıdır.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on antropology, prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
b. The text should be written in 10 puntos; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continous numbering.
d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
 - a. One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
 - b. The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
 - c. The indication fig.:
 - * It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);
 - * If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).

3. The ‘Bibliography’ and ‘Abbreviations’ should take part at the end of the article. The ‘Abbreviations’ used in the footnotes should be explained in the ‘Bibliography’ part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Footnotes (for articles):

Oppenheim 1973, 9, pl.1.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation ‘fig.’ should be used in continous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviaton should not be used).

5. Figures, embedded in Word documents can not be used. Figures have to be in the length in which they will be used in the page, being at least 300 pixel/ inch, in photoshop tif or jpeg format. Drawings in adobe illustrator can be sent in this format. Drawings in other vectoral programs can be sent in pdf if they can't be converted to photoshop. Figures sent in other formats will not be accepted.
6. Figures should be loaded to a CD and a layout of them as PDF should also be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German .
12. The text in word and pdf formats as well as the figures should be loaded in two different CD's; furthermore should be sent, twice the printed version of the text and figures.
13. Special fonts should be loaded to the CD.

BURSA MÜZESİ'NDEN ÖLÜ ZİYAFETİ SAHNELİ YENİ MEZAR STELLERİ

Hüseyin UZUNOĞLU*

ABSTRACT

New Funerary Inscriptions with 'Totenmahlreliefs' from the Museum of Bursa

This contribution presents six new inscriptions with 'Totenmahlreliefs' which were recorded during our epigraphical research at the Bursa Museum. The atelier for these stelai has been convincingly established by Corsten to have been at Kestel (Lat. Castellum) and this type of relief is well-known from Bursa and its territory, each carrying almost the same iconographic and stylistic features. This article examines these stelai both archaeologically and epigraphically and discusses to which group defined by Th. Corsten they belong. All of the inscriptions carved upon the lower part of the stelai can be dated to 2nd century AD.

Keywords: Bithynia, Prusa ad Olympum, Kestel, funerary inscriptions, Totenmahlreliefs, oikonomos.

ÖZET

Bu makalede Bursa Müzesi'ndeki çalışmalarımız sırasında kaydettiğimiz ve müzeye Bursa Merkez ve Narlıdere-Kestel çevresinden getirilmiş ölü ziyafet sahneli 6 adet yeni stel tanıtılmaktadır. Bursa ve civarından iyi bilinen ve üretim yerlerinin Th. Corsten tarafından ikna edici bir şekilde Bursa'nın Kestel (Lat. castellum) ilçesi olarak belirlendiği bu tip steller, stil ve ikonografi açısından benzer özellikler göstermektedir. Makalede, bahsi geçen steller arkeolojik ve epigrafik olarak irdelenmekte ve Corsten tarafından belirlenen 3 gruptan hangisine ait olduğu üzerinde durulmaktadır. Stellerin üzerinde yer alan yazıtlar ise İ. S. 2. yüzyıla tarihlenmektedir.

* Arş. Gör. Hüseyin Uzunoglu, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya. E-posta: huseyinuzunoglu@akdeniz.edu.tr

Bu çalışma Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen ve Prof. Dr. N. Eda Akyürek Şahin tarafından yürütülen "İzmit (Kocaeli), İznik ve Bursa Arkeoloji Müzelerindeki Epigrafik Malzemenin Arşivlenmesi" başlığını taşıyan proje kapsamında (no. 2009.01.0105.003) gerçekleştirilmiştir. Bu yazıtları yayımlamam için bana müsaade eden ve destek olan sevgili hocam sayın Prof. Dr. N. Eda Akyürek Şahin'e ve Bursa Arkeoloji Müzesi eski Müdürü sayın Enver Sağır'a teşekkür ederim.

Anahtar Sözcükler: Bithynia, Prusa ad Olympum, Kestel, mezar yazıtları, ölü ziyafeti sahneli kabartmalar, çiftlik kahyâsı.

Bu makalede epigrafik eserler bakımından son derece zengin olan Bursa Müzesi'nin¹ deposunda yer alan ve ölü ziyafeti (= Totenmahlreliefs)² sahneli kabartmalara sahip 6 adet yazıtlı yeni stel incelenmektedir³. Benzer ikonografik ve tipolojik özellikler sergileyen bu steller daha önce Th. Corsten tarafından ayrıntılı şekilde çalışılarak üretim yerlerinin Kestel (Bursa) olduğu ortaya çıkarılmış⁴ ve üç ayrı kategori altında incelenmişti. Buna göre aşağıda ele alınan yazıtlardan 5 ve 6 numaralı onları B, diğerleri ise A kategorisine⁵ dahil edilmelidir (aş. bkz.). Yeni stellerle birlikte Kestel kökenli olan bu tip stellerin sayısı 19'a çıkmaktadır⁶. Burada tanıttığımız yeni stellerden 3 tanesi (no. 4-6) Kestel yakınlarındaki Narlıdere Köyü'nde

¹ Bursa Müzesi'nde kaydedilen eserlerden bazıları daha önce yayımlanmıştır, bkz. Akyürek Şahin 2008, 9-12; Akyürek Şahin 2010, 271-274; Akyürek Şahin - Onur 2010, 23-39; Uzunoğlu – Taşdelen 2015, 37-49.

² Üzerinde ölü ziyafeti sahnesi bulunan steller arkeoloji literatürüne Almanca'daki terminolojiyle girmiştir: Totenmahlreliefs. Bu terim, ilk defa E. Gerhard (1844) tarafından kullanılmış (krş. Welcker 1850, 235; Thönges-Stringaris 1965, 1; Effenberger 1972, 130, dn. 11; Cremer 1991, 70) ve birçok dilde (özellikle İngilizce yayınlarda) aynen devam ettirilmiştir, örneğin bkz. Garland 1985, 70-71; Larson 1995, 43-50). Fabricius, eserinde (1999, 16, dn. 6), "Totenmahl" kavramını kline üzerinde uzanan adam, oturan kadın, hizmetkâr ve kline önünde yer alan yemek masasının betimlendiği bir sahne olarak değerlendirmektedir. Bununla beraber Cremer (1991 ve 1992, *passim*) "Totenmahlreliefs" yerine "Mahlbild" ifadesini tercih etmektedir. Cremer'in neden bu ifadeyi tercih ettiği ise yüksek olasılıkla şu sözlerinde gizlidir (1991, 80): "... Der Gelagerte verliert demnach seine Bedeutung als Hauptperson, denn er muß nicht der Tote sein. Der Platz auf der Kline gebührt allgemein den männlichen Familienmitgliedern. Aus der Einschätzung der Mahlszene als "Totenmahl" stammt die Deutung des Gelagerten als Toten; jedoch ist nur bei der Prothesis der Gelagerte mit Sicherheit als der Verstorbene anzusprechen".

³ Ölü yemeği sahneli steller için genel olarak bkz. Thönges-Stringaris 1965; Effenberger 1972; Pfuhl – Möbius 1979, 353-368; Dentzer 1982, 11-20; Cremer 1991, 70-81; Cremer 1992, 82-86 ve bu konu hakkında ayrıntılı bir çalışma olan Fabricius 1999.

⁴ Corsten 1990, 93.

⁵ Corsten (1990, 93-95), bu kategoriye ait olan stellerin büyük kısmının tek bir usta tarafından yapıldığını iddia etmektedir. Prusa'daki yerel atölyelerde üretilen bu eserler kalıp olarak üretildiklerinden zaman zaman kabartma ile stel üzerindeki eşyalar ya da yazıt arasında uyumsuzluk görülmektedir, bu konuda krş. Cremer 1992, 82-83; Corsten 2005, 129-130, dn. 5 detaylı literatür ile birlikte.

⁶ Prusa ad Olympum'dan şimdiye kadar yayımlanmış ölü ziyafet sahneli mezar stelleri için bkz. Corsten 1990, 91-108, no. A 1-6; B 1-4 und C 1, Taf. 13-15 = IPrusa I, no. 65-87-90-93-105-119-120-132-149-1047; Akyürek Şahin - Onur 2010, no. 5-6. Kestel kökenli olması muhtemel diğer steller için ise bkz. IPrusa I, no. 57-69-79-97-109-115-144-160; IPrusa II, no.1045-1047. Ayrıca krş. Corsten 2005, 127-132.

ele geçmiş olmasına karşın 1, 2 ve 3 numaralı yazıtlar Bursa Merkez'den (tam buluntu yerleri için aş. bkz.) ele geçmiştir. Bu stel grupları Corsten tarafından *Constitutio Antoniniana*'dan önceki bir zamana, olasılıkla da İ. S. 2. yüzyıla tarihlenmektedir⁷. Bizim stellerimiz tipolojik olarak diğer stellerle hemen hemen aynı olduğu ve yine herhangi bir Aurelius *gens* ismi taşımadığı için büyük olasılıkla aynı döneme tarihlenmelidir.

Burada incelediğimiz steller aşağı yukarı birbirine benzer formlarda işlenmiş olup, yuvarlak kemer biçiminde bir alınlığa ve yuvarlak akroterlere sahiptir. Stellerin üst kısmı, içinde tipik ölü yemeği sahnesinin yer aldığı bir niş olarak tasarlanmıştır. Ölü yemeği sahnelerinde resmin sağında bir kline üzerine uzanmış *himation* giyimli bir erkek sol kolunu yastığa dayamış, sağ elinde ise bir çelenk tutar şekilde betimlenmektedir. Adamın yattığı klinenin altında üzerinde yiyeceklerin yer aldığı üç ayaklı masa (*mensa tripes*⁸) yer almaktadır. Bazı kabartmalarda (no. 1 ve 4) masanın hemen yanında ellerini yiyeceklere doğru uzatmış ve servis yapmaya hazırlanan hizmetkârlar göze çarpmaktadır. Sahnenin solunda bir kadın yüksekçe bir sandalye üzerinde *pudicitia*⁹ tipinde oturmaktadır. Kadın, ayaklarını dört köşe bir iskemle üzerine uzatmaktadır. Stellerin tamamında kabartmanın hemen altındaki alana kazınmış mezar yazıtları vardır ve yazıtın üstüne ya da zaman zaman sağına ve soluna ayna, tarak, tahra gibi bazı eşyalar resmedilmiştir. Stellerde kaide yoktur ve alt kısımlarında bir zemine oturtulduklarını gösteren saplık kısımları vardır. Mermerden olmalarına rağmen hemen bütün stellerin yüzeyi aşınmış ve figürlerin ayrıntıları kaybolmuştur. Bundan en çok etkilenen ise yüzlerdeki detaylardır. Yine yazıtların da epeyce aşındıkları görülmektedir ve yer yer zorlukla okunabilmektedir.

Stellerin hepsi aslında tek ve belli bir şemayı işlemelerine rağmen bazılarında bireysel özellikler de göze çarpmaktadır. Örneğin no. 2'de en üstte yer alan kapaklı ayna (?), alttaki tamirci aletleri, dizlerdeki çocuk vs. (no. 3) gibi ayrıntılar tüm stellerin ayrılmaz birer parçası değildir. Bu da sanatçıların bu stelleri yaparken belli bir şablonu takip etmelerine rağmen

⁷ Bununla beraber bahsi geçen steller diğer Prusa ad Olympum stelleriyle beraber, Cremer (1992, 156-170, no. B1-B44) tarafından İ. S. 3. yy'a tarihlenmektedir. Bithynia ve Mysia Bölgesi mezar stellerinin tarihi ve tutarlı bir kronoloji belirlemenin zorlukları hakkında bkz. Cremer 1991, 5-7.

⁸ *Mensa tripes* için bkz. Pfuhl – Möbius 1979, 363-366; Fabricius 1999, 88-89.

⁹ *Pudicitia* tipleri için genel olarak bk. Cremer 1991, 81-90. *Pudicitia* tipinde oturan kadınlar için ayrıca bkz. Atalay 2012, 61-68.

yine de eserlerin bazılarında ya kendi tercihleri olan ya da müşterilerin talep ettikleri ufak tefek ayrıntı motifleri işledikleri görülmektedir. Steller satılmadan önce fabrikasyon şeklinde üretilmişe benzese de yine de müşterinin isteği doğrultusunda üretim ya da kabartmalara eklemeler yapıldığını söyleyebiliriz¹⁰.

Modern literatürde, ölü yemeği sahneli kabartmaların kökeni olarak İranlı göçebe toplumlara (Pers, Med, İskit)¹¹ ya da kuzey Suriye-Fenike'ye dayandığı düşünülmektedir¹² ve Fabricius'a göre bu temanın oluşumunda Lykia Dynast'larına ya da Daskyleion ve Sardeis gibi satraplık merkezlerindeki Pers-Yunan soylu sınıfına ait mezar anıtlarındaki şölen sahneleri büyük rol oynamıştır¹³. Önceleri adak taşı olarak kullanılan ve üzerinde tanrılara ve büyük kahramanlara sunulan kurban yemeği sahnelerinin yer aldığı bu steller, Hellenistik Devir ve sonrasında ise daha çok mezar kabartmalarına dönüşmüşlerdir¹⁴. Bu kabartmaların ne anlama geldiği konusunda çeşitli teoriler ortaya atılmış, kimi araştırmacılar steller üzerindeki tasvirleri öteki dünyada yapılan şölenler olarak görürken, kimileri bunları geride kalanların ölen kişinin anısına verdikleri ziyafet şeklinde anlamlandırmıştır¹⁵. 1965'de yazdığı uzun bir makalede Rh. N. Thönges-Stringaris bu kabartmalarda betimlenen adamın kendisine sunulan sunuların tadını çıkararak bir *heros* (kahraman) olduğunu ve söz konusu sahnelerin öbür dünyada verilen sonsuz bir şölen olduğunu iddia etmiştir¹⁶. A. Effenberger, bu görüşe paralel olarak söz konusu sahnelerin ölümden sonraki mutlu bir yaşama ve varoluşa duyulan inancın bir ifadesi olduğunu belirtmiş¹⁷, J. M. Dentzer ise bu stellerin öteki dünyayla veya kahraman ya da ölü kültürle ilgisinin olmadığını iddia etmiş, kabartmalar üzerinde tasvir edilen kahramanın toplum içinde yüksek bir sosyal statüye sahip olduğuna vurgu yaparak onların Ön Asya toplumlarındaki

¹⁰ Bu hususta krş. Cremer 1992, 83, dn. 327.

¹¹ Fehr 1971 (non vidi; Fabricius 1999, 13'den alıntılı yapılmıştır).

¹² Bu konudaki tartışmalar için bk. Dentzer 1982, 51-69. Bu tip kabartmalara ilk örnek olarak ise Asur kenti Ninova'da bulunan Assurbanipal kabartması gösterilmektedir, Thönges-Stringaris 1965, 6-7; Dentzer 1982, 51-52, Fig. 89-91.

¹³ Fabricius 1999, 21.

¹⁴ Pfuhl – Möbius 1979, 353; Fabricius 1999, 13. Krş. Cremer 1991, 70.

¹⁵ Bu tartışmalar için genel olarak bkz. Cremer 1991,70-74 ve Fabricius 1999, 13.

¹⁶ Thönges-Stringaris 1965, 63-64. Effenberger (1972, 130, dn. 11), bu görüşe izafeten söz konusu stellerde "Totenmahlrelief" yerine "Heroenmahlrelief" denilebileceğini söylemektedir.

¹⁷ Effenberger 1972, 158-162.

aristokratik yapının temsili olduğunu belirtmiştir¹⁸. Son olarak Cremer, olaya daha farklı bir pencereden bakarak, ölen kişinin anısını her daim yaşatmak amacıyla kendisini böyle zengin bir ziyafet içinde gösterdiğini ve kahramanlara öykündüğünü iddia etmiştir¹⁹. Bununla birlikte, Bithynia Bölgesi mezar stellerinde, Cremer'in de dikkat çektiği gibi²⁰, ölülerin betimlerinde kahramanlaştırılması eğilimlerine çok sık rastlanmamaktadır. İ. Ö. 5 yüzyıldan İ. S. 4. yüzyıla kadar süreklilik gösteren ölü ziyafet sahneli stellerin, hem böylesi uzun bir zaman diliminde hem de oldukça geniş bir coğrafyada belgelenmiş oldukları düşünüldüğünde (Attika'dan, Samos, Rhodos vb. Yunan adalarına), onların anlamlandırılması konusundaki akademik çevrelerce yürütülen bu tartışmaların ileriki yıllarda da devam etmesi olasıdır²¹.

Bizim stellerimiz, üzerinde resmedilen tasvirlerden anlaşıldığı kadarıyla kırsal yerlerde yaşayan ve çiftçilik ya da marangozluk vs. yaparak geçimini sağlayan kişilere ait olsa gerekir (örneğin bkz. no. 2 ve no. 6). Dolayısıyla bu stellerin antik dönemde Prusa kent merkezinden ziyade, kent teritoryumu içinde bulunan küçük çaplı yerleşim yerlerinin (demos, kome vs.) nekropollerinde dikili olması daha olasıdır²². Prusa (ve genel olarak Bithynia bölgesi) yazıtlarında, sıkça ölen kişinin yaşı „ἔτη ..” formülü ile verilmektedir. Aşağıda tanıtılan yazıtlardan no. 1 hariç diğer hepsinde bu durum gözlemlenmektedir. Yazıtlarda ölen kimselerin yak. 50-60 sene civarında yaşamış olması ilk başta çok uzun gibi görünmese de, bu yaş aralığı Prusa'daki genel ortalamanın oldukça üzerindedir²³. Yazıtlarda dik-kati çeken bir diğer nokta ise kullanılan Latin şahıs isimleridir ve 6 yazıtta geçen 18 ismin 5 tanesi Latin ismidir. Yukarıda da işaret edildiği gibi, toplumun alt tabakasına mensup olan ve Roma vatandaşlık hakkına sahip olmayan bu kişiler Latin isimleri kullanarak gerçekten Roma vatandaşı olan eşraf sınıfın bu yolla sahip olduğu ün ve şöhrete olan hayranlıklarını gösteriyorlar ve bir anlamda onları taklit ediyorlardı²⁴. Latin isimlerinin

¹⁸ Dentzer 1982, *passim*.

¹⁹ Cremer 1991, 71-74.

²⁰ Cremer 1992, 82: “Heroisierungstendenzen jedoch, fehlen in dieser bithynischen Region...”.

²¹ Krş. Thönges-Stringaris 1965, 1.

²² Prusa teritoryumu, tıpkı bugün olduğu gibi antik dönemde de oldukça verimliydi ve yoğun bir şekilde tarımsal faaliyetler yapılmaktaydı. Bu konuda bkz. IPrusa II, s. 62-64.

²³ Prusa'dan belgelenen mezar yazıtlarının 93'ünde yaş bilgisi verilmektedir ve buna göre Prusa'da ortalama insan ömrü yaklaşık olarak 36'dır.

²⁴ Bu hususta özellikle bk. Madsen 2009, 98-99 ve Marek 2009, 37.

halk tarafından benimsenmesi ve sıkca kullanılmaya başlaması ise kuşkusuz Romalılaşmanın bölgedeki etkisini göstermesi bakımından önemli bir ipucudur²⁵.

1. Alypianos'un Mezar Steli (fig. 1 a-c)

Mermerden stel. Bul. Yeri: Osmangazi/Bursa; Env. No.: 2009/3; Y: 93-94 cm; G: 50 cm; D: 7,5 cm; Harf Y: 2,2-2,7 cm.

Kline üzerinde yatan erkeğin çelenk tuttuğu sağ kolu omuzdan bileğe doğru daralmakta ve bir üçgen oluşturmaktadır. Klinenin arkılığı oldukça kısa ve eğridir. Ahşap klinenin ayaklarının üst üste duran zar ya da koni biçimli motifler şeklinde kesildiği görülmektedir. Üç ayaklı küçük masanın bacakları olasılıkla bir hayvan bacağı şeklinde işlenmiştir. Bu ve benzeri ayrıntılar Corsten tarafından belirlenen A grubu steller için oldukça tipiktir ve bizim de aş. 1-4 numaralı stelleri bu kategoriye dâhil etmemiz gerekmektedir. Sahnenin ortasındaki alanda, kadının hafif sağında bir tuta- maklı ayna betimi vardır. Masa ile kline ayağı arasında, sağ eliyle masayı tutan (veya masaya uzanan) olasılıkla bir hizmetkâr tasvir edilmiştir. Nişin hemen altında, sol üst köşede bir tahra (*falx arboraria*²⁶) motifi vardır ve yanına yedi satırdan oluşan bir yazıt kazınmıştır. Yazıt kötü durumdadır ve derin oyulmadığı için yer yer güçlkle okunmaktadır. Stelin bir zemine oturtulduğu saplık kısmı alttan kırıktır.

Πρόσδεκτος με-
 2 τὰ τῶν ἀδελφῶν
 Ἀγαθόποδος καὶ
 4 [A]λυπίας τῷ πατρὶ
 Ἀλυπιαυῶ οἰκονό-
 6 μῳ μνήμης χάριν. Ϝ
 Ϝ χαίρε παροδείτα.

²⁵ Krş. Madsen 2009, 97-99; Bithynia'daki Romalılaşma hakkında genel olarak bkz. Madsen 2002, 87-113; Madsen 2009, *passim*.

²⁶ Bk. aş. no. 3, 4, 5 ve 6. *Falx arboraria* için genel olarak bkz. White 1967, 85-88. Dalları vs. kesmek için kullanılan bu alet Prusa ve civarındaki stellerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır, bkz. Corsten 1990, 92. Ayrıca bkz. Akyürek-Şahin 2010, no. 3-6 ve (ancak alet orada *falx vinitoria* olarak tanımlanmıştır). Mezar stelleri üzerindeki tarım aletleri için krş. Pfuhl – Möbius 1979, 542.

Prosdektos, kardeşleri Agathopous ve Alypia ile birlikte (bu steli) çiftlik kahyası olan babaları Alypianos için anısı vesilesiyle diktiler! Selam ey geçip giden yolcu!

S. 1: Πρόσδεκτος ismi Bithynia'da başka hiçbir kentte görülmesi de, dişi şekli Προσδέκτη bir kez yine Prusa ad Olympum kentinde belgelenmiştir, bkz. IPrusa II, no. 1047 = LGPN VA, 383.

S. 4-5: Ἀλυπία ve Ἀλυπιανός diğer değişik biçimleri ile beraber (Ἀλυπιανή, Ἀλύπις vb.) oldukça sevilen bir isimdir, bkz. LGPN VA, 22. İsmi yeni bir türevi (Ἀλυπίδης) için bkz. Uzunoğlu – Taşdelen 2013, 123-124, no. 1, str. 6-7. -ιανός ile biten şahıs isimleri, evlat edinme yoluyla başka bir aileye geçen kişilerin aslında hangi soydan geldiklerini belirtmeleri için yeni isimlerinde *cognomen* olarak kullanılmaktaydı. Bu durum daha sonra evrilerek şahısların baba isimlerini belirtmelerinde de bir araç olarak kullanılmaya başlamıştır (örneğin Μαρκιανός ismi Μάρκου υἱός [= Markus'un oğlu] şeklinde de anlaşılabilirdi). -ιανός bitimli isimler hakkında genel olarak bkz. Corsten 2010 ve yakında Feissel 2015.

S. 5-6: Çiftlik kahyaları olan *oikonomos*'lar Küçük Asya'da büyük oranda Bithynia'dan bilinmektedir, bkz. TAM IV.1, no. 57 ve 150; INikaia I, no. 192, 196, 205; INikaia II,1, no. 753, 1057, 1062, 1201; INikaia II.2, no. 1292, 1336, 1413, 1466; IKalchedon, no. 101; IPrusias, no. 103; IKios, no. 46 ve 91; Adak – Akyürek Şahin 2005, no. 5 ve 6; Çokbankir 2010, 330–331, no. 1 ve 12; 336–337, no. 12; Öztürk – Aslan 2012, 104-105, no. 7, krş. Marek 2003, 75. Prusa kentinden ise daha önce sadece bir adet *oikonomos* bilinmekteydi, bkz. IPrusa I, no. 165. Bunun yanında yine Prusa'dan bir kadın *oikonomos* (οἰκονόμισσα) belgelenmiştir, IPrusa I, no. 68. *Oikonomos* için genel olarak bkz. Landvogt 1908; Ziebarth 1937, 2118-2119; INikaia II.1, 187-188; Marek 1993, 114; Marek 2003, 114; Fernoux 2004, 238-252; Corsten 2006, 87, dn. 11; krş. Öztürk – Sönmez 2011, 160-161. Bithynia'daki çiftlik sayısının bu kadar yüksek olması, Şahin tarafından bölgenin yumuşak iklimi ve sahip olduğu zengin su kaynaklarıyla açıklanmaktadır, bkz. INikaia II.1, no. 1062, s. 188b.

S. 6-7: Diğer yazıtlardan farklı olarak burada ölen kişinin (Alypianos) kaç yıl yaşadığı belirtilmemiştir.

Corsten, A grubu stellerin, birbirine neredeyse tıpa tıp benzeyen bazı harf karakterlerinden ötürü (yuvarlak sigma; küçük omega; yayvan my ve zeta şeklinde ksi) aynı usta tarafından yazıldığını iddia etmektedir²⁷. Bizim de A grubuna dahil ettiğimiz 1-4 nolu stellerde de aynı harf karakterleri söz konusudur ve aynı usta tarafından taş üzerine kazınmış olması olasılık dahilindedir.

2. Aristeas'ın Mezar Steli (fig. 2 a-d)

Mermerden stel. Bul. Yeri: Yıldırım Mah./Bursa (kanalizasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur); Env. No.: 2009/67; Y: 77 cm; G: 40cm; D: 6 cm; Harf Y: 2-2,5 cm.

Diğerleriyle benzer özellikler gösteren stelin ayrıntıda küçük farklılıkları vardır. Kabartmanın üst kısmında, ortada, adamın sağ eliyle tuttuğu çengelin hemen üzerinde birbirinin aynısı olan iki motif görülmektedir. Motiflerden her biri birbirleriyle bitişik ve yan yana duran iki daireden oluşmuştur (fig. 2 b). Bu iki kabartmayı olasılıkla, benzer örneklerini çok fazla göremediğimiz²⁸ kapaklı ayna (Alm. Klappspiegel) olarak tanımlayabiliriz²⁹. Yüksek arkalı bir koltukta oturan kadın, iki elini yukarı doğru kaldırmıştır ve ellerinin arasında bir nesne var gibi durmaktadır. Bu stelde, kadının ellerinin havada olması nedeniyle *pudicitia* tipinden biraz uzaklaşmıştır. Ölü ziyafeti kabartmasının alt kısmında olasılıkla demircilik, marangozluk ya da tamir ile ilgili bazı aletlerin betimleri görülmektedir (fig. 2 c). Sağ yanda küçük bir çekiç (*dolabra*?³⁰) ve ortada çok büyük resmedilmiş bir kerpeten betimi vardır. Kerpetenin uç kısmında resmedilmiş olan nesne açık değildir. Köşeli U biçimli nesne ya özel bir kerpetenin asıl uç kısmını oluşturmaktadır ya da bağımsız bir objedir. Kerpetenin uç kısmının altında ise dört köşeli bir nesne işlenmiştir ve olasılıkla demir dövme için kullanılan bir tür örs resmedilmiştir. Dolayısıyla ölen şahsın (yani Aristeas'ın) demirci olduğu düşünülebilir³¹.

²⁷ Corsten 1990, 94-95.

²⁸ Pfuhl – Möbius 1979, no. 1980, lev. 284; no. 2034, lev. 294; no. 237, lev. 295; Cremer 1992, 70, lev. 18. Ayrıca krş. MAMA VIII, no. 24, lev. 161; MAMA X, no.1. Manisa Müzesi'nde bulunan yazıtlı bir Hellenistik stel üzerinde (Env. No. 6218 [= TAM V.2, no. 1056 = yayında stelin fotoğrafı yoktur]) Eros elinde kapaklı bir ayna tutarken betimlenmektedir.

²⁹ Kapaklı aynaların tipolojik ve stilistik bir incelemesi için bkz. Schwarzmaier 1997.

³⁰ *Dolabra* için bk. White 1967, 61-64, fig. 36-37.

³¹ Pfuhl – Möbius'un kataloğunda demircilerin bu aletlerle mesleğini icra ederken betimlenmele-

Bu gereçlerin alt kısmına ise altı satırlık bir yazıt kazınmıştır. Örs olabilecek dört köşe objenin üzerinde büyük bir My harfi kazınmıştır (fig. 2 d). Yıpranmış olan harf güçlükle görülmektedir ve Marcus isminin kısaltmasıdır. Özensiz yazılmış olan yazıt yer yer yıpranmıştır. Stelin saplık kısmı tamdır.

M(ἄρκος) Ῥούφος καὶ Ἀθη-
 2 νόδωρος τῶ ἰδί-
 ω πατρὶ Ἀριστέαδι
 4 ζησάντι κοσμίως
 ἔτη ξ' μηνῆος χά-
 6 ριν.

M(arcus) Rufus ve Athenodoros örnek bir şekilde 60 yıl yaşayan babaları Aristes için, anısı vesilesiyle, (bu steli diktirdiler).

S. 4. κοσμίως zarfı Prusa yazıtlarında oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır ve Prusa *corpus*'unda toplam 45 defa belgelenmiştir. Bu sözcük için ayrıca krş. Akyürek Şahin – Onur 2010, 32 dn. 24.

3. Diodoros'un Mezar Steli (fig. 3 a-c)

Mermerden stel. Bul. Yeri: Yıldırım Mah./Bursa (kanalizasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur); Env. No.: 2009/68; Y: 73 cm; G: 41,5-42 cm; D: 4-4,7 cm; Harf Y: 2 cm.

Stelin sol köşe akroteri ve alınlık kısmında kırıklar vardır. İkonografik olarak stelde diğerlerinden farklı olan birkaç nokta vardır. Birincisi klinede uzanmış olan adamın sağ elinde çelenk yoktur. İkinci olarak ise adamın dizlerinin üzerinde bir çocuk betimi görülmektedir. Adam sağ eliyle çocuğun boynuna dokunmaktadır. Olasılıkla erkek olan çocuk çiftin oğlu olmalıdır³². Kabartma alanının hemen altında ise beş satırlık özensiz ve yer yer zor okunan bir yazıt vardır. Yazıtın sağında bir adet *falx arboraria*

rinin örnekleri mevcuttur: no. 833-1169 ve 1170, lev. 175; no. 685b, lev. 176. Ayrıca bkz. Zimmer 1982, 37-40, no. 112-140.

³² Bir çocuğun kline üzerinde yatan adamın dizinde betimlenmesi Prusa'da başka mezar stellerinden de bilinmektedir, örneğin bkz. Cremer 1992, no. B 10, lev. 21 = IPrusa II, no. 1047; Pfuhl – Möbius 1979, no. 1783 = IPrusa II, no. 106; Pfuhl – Möbius 1979, no. 1297, lev. 257.

betimlenmiştir. Stelin saplık kısmı kırık olup ufak bir parçası kalmıştır.

[Εὐτ]υχῆς καὶ Ἀσκληπιό -
 2 [δ]οτος οἱ ἀδελφοὶ Διοδώ-
 [ρ]φ τῶ πατρὶ μνήμης χά-
 4 [ρ]ιν ζήσαντι κοσμίως ἔτη
 ξ'.

Eutykhes ve Asklepiodotos kardeşler 60 yıl örnek bir şekilde yaşayan babaları Diodoros'a anısı vesilesiyle (bu mezar stelini diktiler).

S. 4: κοσμίως için bk. yuk. no. 2.

4. Asklepiodotos'un Mezar Steli (fig. 4 a-c)

Mermerden stel. Bul. Yeri: Narlıdere Köyü/Kestel/Bursa; Env. No.: 2009/71; Y: 75,5 cm; G: 34-35 cm; D: 6-7 cm; Harf Y: 1,5-2,2 cm.

Stelin alınlık kısmında ufak tefek kırıklar görülse de genel olarak iyi korunmuştur. Kabartmanın sağ köşesinde resmedilen hizmetkâr, klinenin ayağını kapatmıştır. Corsten'in C grubu olarak sınıflandırdığı tek örnekte de benzer bir durum söz konusudur. O stelde bizim stelimizden farklı olarak bir değil, iki tane masa ve masanın her iki yanına birer hizmetkâr resmedilmiştir. Ayrıca, bizim stelimizde diğer örneklerine kıyasla daha küçük olsa da varlığı belirgin olan kline arkılığı orada yoktur. Dolayısıyla bu steli de benzer şekilde A grubuna dahil etmek gerekmektedir. Kabartmanın altında beş satırlık yıpranmış bir yazıt ve hemen yanına da bir *falx arboraria* kazınmıştır. Stelin saplık kısmı kaba işlenmiş olup alttan kırıktır.

[Τε]λεσφόρις τῶ
 2 ἰδίῳ ἀ<v>δρι Ἀ{σ}σκλ-
 ηπιοδ<ό>τῶ ζήσαν-
 4 τι κοσμίως νε' μνή-
 [μ]νης χά[ρ]ιν.

Telesphoris örnek bir şekilde 55 yıl yaşayan kocası Asklepiodotos için, anısı vesilesiyle (bu mezar stelini diktirdi).

S. 1: Telesphoris ismi Anadolu'da çok yaygın olarak görülen bir isim değildir, krş. LGPN VA, 426. Bithynia'daki tek benzer örneği ise Kios kentindedir; ancak isim oradaki yazıtta Τελισφόρις şeklinde verilmekte ve Corsten tarafından Τελεσφόριος isminin kısaltması olarak yorumlanmaktadır, bk. IKios, no. 120, str. 3-4.

S. 4: κοσμίως için bk. yuk. no. 2.

5. Lucius'un Mezar Steli (fig. 5 a-c)

Mermerden stel. Bul. Yeri: Narlıdere Köyü/Kestel/Bursa; Env. No.: 2003/108; Y: 66 cm; G: 40 cm; D: 6,5-7 cm; Harf Y: 1,5-2 cm.

Bu ve 6 numaralı stel bazı özellikleriyle yukarıdakilerden ayrılmakta ve „B“ grubu steller arasına girmektedir. Buradaki stelin üst kısmı, diğerlerinin tamamında görüleceği üzere, içinde tipik bir ölü yemeği sahnesinin yer aldığı bir niş olarak işlenmiştir. Sahnenin solunda, kadının oturduğu sandalye, bu steli A ve C grubundakilerden ayırt etmede önemli bir yere sahip olan köşe çizgilerine sahiptir. Adamın uzandığı klinenin arkılığı A grubundakilerden belirgin bir şekilde farklı olup oldukça ince ve uzun olarak tasvir edilmiştir. Klinenin önünde yer alan masanın ayakları daha ince ve kıvrıktır. Kabartmanın altında kalan alanda soldan itibaren tutamaklı bir ayna, tarak, yün sepeti ve en sağda *falx arboraria* tasvir edilmiştir. Beş satırlık yazıtın ilk iki satırı yün sepeti ile *falx arboraria*'nın arasına kazanmıştır. Alınlığın sütunla birleştiği noktada ve sandalyenin hemen üst kısmında bazı kırıklar mevcuttur ancak stel genel itibarıyla iyi korunmuştur. Stelin oldukça yüksek ve kalın saplık kısmı vardır.

Σεκοῦν-

2 δα Λευκίω

τῶ συνβίω μνήμης χά-

4 ριν ζήσαντι ἔτη

ξ.

Secunda 60 yıl yaşamış olan kocası Lucius için, anısı vesilesiyle (bu steli dikti).

S. 2: Λούκιος yerine Λεύκιος yazılmıştır, krş. Gignac 1976, 216.

6. Niger ve Khreste'nin Mezar Steli (fig. 6 a-c)

Mermerden stel. Bul. Yeri: Narlıdere Köyü/Kestel (Bursa); Env. No.: 2009/70; Y: 115 cm; G: 51,5 cm; D: 9-10 cm; Harf Y: 2-2,5 cm.

Beş numaralı stelle hemen hemen paralel olan bu stel iki kabartmaya sahiptir. Üst kısımda tipik ölü ziyafeti sahnesi vardır. Öncekinden farklı olarak kadının oturduğu sandalyenin yanında olasılıkla yün sepeti olarak tanımlayabileceğimiz bir nesne çizilerek resmedilmiştir. Kadının ayakları dörtköşe bir tabure üzerinde durmaktadır. Koltuğun kenarlarına ince bir çizgi çekilmiştir. Adamın uzandığı klinenin arkılığı yoktur (krş. Corsten 1990, no. B4). Üç bacaklı masanın üzerindeki çeşitli yiyecekler de çizilerek verilmiştir. Bu kabartmanın hemen altında bir ayna ve *falx arboraria* görülmektedir. Bunların hemen altında dikdörtgen bir nişin içerisinde çift süren iki öküz betimlenmiştir (krş. Corsten 1990, no. B2). Ufak tefek zedelenmelerin dışında iyi durumda olan stelin saplık kısmı küçük ve sağlamdır.

Γαῦρος καὶ Ῥοῦφος

2 Νίγερν τῶ ἀδελφῶ,

Μ(ἄρκος) Σερβίλιος κὲ Εὐτύχης

4 Χρήστη τῆ μητρὶ μνήμη[ς]

χάριν ζήσαντες ἔτη

6 νά.

Gauros ve Rufus, 51 yıl yaşayan erkek kardeşleri Niger'e; M(arcus) Servilius ve Eutykhes ise (51 yıl yaşayan) anneleri Khreste'ye anıları vesilesiyle (bu mezar stelini diktiler).

S. 1-4: Gauros, Rufus ve Niger kardeşler ile M. Servilius ve Eutykhes kardeşler arasında ne tür bir ilişki olduğu yazıttan anlaşılammaktadır. Gauros ve Niger isimleri Kuzeybatı Anadolu'da daha sık olarak görülmektedir, bk. LGPN VA, 107 ve 331. Gauros isminin anlamı üzerine krş. Robert 1940, 127-131.

S. 5-6: ζήσαντες yerine burada ζήσασι yazılmış olmalıydı. Taşçı ustanın yapmış olduğu benzer bir *casus* hatası IKios 73 numaralı yazıttan da bilinmektedir. Bu ifadeye göre hem Niger hem de Khreste'nin aynı yaşta ölmüş oldukları anlaşılmaktadır. Benzer bir örnek için bkz. IPrusa I, no. 73. ζήσαντες ve son satırdaki rakamda (νά) bulunan Ny harfleri taş üstüne ters kazanmıştır.

Yazıtlarda Geçen Şahıs İsimleri:

Ἀγαθόπους 1	Λεύκιος 5
Ἀθηνόδωρος 2	Νίγερ 6
Ἀλυπία 1	Πρόσδεκτος 1
Ἀλυπιανός 1	Ῥούφος 6
Ἀριστεάς 2	Μ(ἄρκος) Ῥούφος 2
Ἀσκληπιόδοτος 3, 4	Σεκοῦνδα 5
Γαῦρος 6	Μ(ἄρκος) Σερβίλιος 6
Διόδωρος 3	Τελεσφόρις 4
Εὐτυχής 3, 6	Χρήστη 6

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Adak – Akyürek Şahin 2005 Adak, M. – N. E. Akyürek Şahin, “Katalog der Inschriften im Museum von Adapazarı”, *Gephyra* 2, 133-172.
- Akyürek Şahin 2008 Akyürek Şahin, N. E., “Ein Epigramm aus Nikaia: Klage einer Mutter über den frühen Tod ihrer Kinder”, şurada: E. Winter (ed.), *Vom Euphrat bis zum Bosphorus. Kleinasien in der Antike. Festschrift für Elmar Schwertheim zum 65. Geburtstag (Asia Minor Studien 65)*, Bonn, 10-12, Taf. 2-3.
- Akyürek Şahin 2010 Akyürek Şahin, N. E., “Zwei neue Inschriften für Hosios kai Dikaios”, *Olba XVIII*, 267-280.
- Akyürek Şahin – Onur 2010 Akyürek Şahin, N. E. – F. Onur, “Neue Grabinschriften im Museum von Bursa”, *Gephyra* 7, 23-39.
- Atalay 2012 Atalay, S., *Side Müzesi’nden Bir Grup Figürlü Mezar Steli (Akdeniz Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Antalya.
- Corsten 1990 Corsten, Th., “Neue Grabstelen mit Totenmahlreliefs aus der Gegend von Prusa ad Olympum”, *EA* 16, 91-108.
- Corsten 2005 Corsten, Th., “Ein neues Totenmahlrelief aus dem Nordwestlichen Kleinasien”, *Gephyra* 2, 127-132.
- Corsten 2006 Corsten, Th., “The Role and Status of the Indigenous Population in Bithynia”, şurada: T. Bekker-Nielsen (ed.), *Rome and the Black Sea Region. Domination, Romanisation, Resistance*, Aarhus, 85-93.
- Corsten 2010 Corsten, Th., “Names in -IANOΣ in Asia Minor. A preliminary study”, şurada: R. W. V. Catling - F. Marchand (ed.), *M. Sasanow’un asistanlığında*, *Onomatologos. Studies in Greek Personal Names presented to Elaine Matthews*, Oxford, 456-463.
- Cremer 1991 Cremer, M., *Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien 1. Mysien (AMS 4.1)*, Bonn.
- Cremer 1992 Cremer, M., *Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien 2. Bithynien (AMS 4.2)*, Bonn.
- Çokbankir 2010 Çokbankir, N., “Modrena ve Nikaia Teritoryumundan Yeni Yazıtlar”, *Olba XVIII*, 323-345.
- Dentzer 1982 Dentzer, J. M., *Le motif du banquet couché dans le Proche-Orient et le monde grec du VIIe au IVe siècle avant J.-C.*, Paris.
- Effenberger 1972 Effenberger, A., “Das Symposion der Seligen. Zur Entstehung und Deutung der Totenmahlreliefs”, *Forschungen und Berichte* 14, 128-163.
- Fabricius 1999 Fabricius, J., *Die hellenistischen Totenmahlreliefs. Grabrepräsentation und Wertvorstellungen in Ostgriechischen Städten*, Münih.
- Fehr 1971 Fehr, B., *Orientalische und griechische Gelage*, Bonn.

- Feissel 2015 Feissel, D., "Citoyenneté romaine et onomastique grecque au lendemain de la constitutio Antoniniana: les cognomina en -τανός dans les inscriptions de Pamphylie et de Bithynie", şurada: B. Takmer – E. Akdoğu Arca – N. Gökalp Özdil (ed.), *Vir doctus anaticus. Studies in memory of Sencer Şahin* (baskıda).
- Fernoux 2004 Fernoux, H.-L., *Notables et élites des cités de Bithynia aux époques hellénistique et romaine (IIIe siècle av. J.-C.-IIIe siècle ap. J. C.)*, Lyon.
- Garland 1985 Garland, R., *The Greek Way of Death*, Ithaca-New York.
- Gerhard 1844 Gerhard, E., *Antike Bildwerken (Zweite und Dritte Lieferung)*, Münih-Stuttgart-Tübingen.
- Gignac 1976 Gignac, F. T., *A Grammar of the Greek Papyri of the Roman and Byzantine Periods I. Phonology*, Milan.
- IKalchedon Merkelbach, R., (F. K. Dörner ve S. Şahin'in yardımıyla), *Die Inschriften von Kalchedon (IK 20)*, Bonn 1980.
- IKios Corsten, Th., *Die Inschriften von Kios (IK 29)*, Bonn 1985.
- INikaia I Şahin, S., *Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia) / İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu, Teil (Kısım) 1*, nr. 1-633 (IK 9), Bonn 1979.
- INikaia II.1 Şahin, S., *Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia) / İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu, Teil (Kısım) 2,1*, nr. 701-1210 (IK 10.1), Bonn 1981.
- INikaia II.2 Şahin, S., *Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia) / İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu, Teil (Kısım) 2,2*, nr. 1230-1597 (IK 10.2), Bonn 1982.
- IPrusa I Corsten, Th., *Die Inschriften von Prusa ad Olypium I (IK 39)*, Bonn 1991.
- IPrusa II Corsten, Th., *Die Inschriften von Prusa ad Olypium II (IK 40)*, Bonn 1993.
- IPrusias Ameling, W., *Die Inschriften von Prusias ad Hypium (IK 27)*, Bonn 1985.
- Landvogt 1908 Landvogt, P., *Epigraphische Untersuchungen über den Oikonomos. Ein Beitrag zum hellenistischen Beamtenwesen*, Strazburg 1908.
- Larson 1995 Larson J., *Greek Heroine Cults*, Wisconsin.
- LGPN VA Corsten, Th. – R.W.V. Catling – M. Rick, *A Lexicon of Greek Personal Names*, Oxford 2010.
- Madsen 2002 Madsen, J. M., "The Romanization of the Greek elite in Achaia, Asia and Bithynia: Greek Resistance or Regional Discrepancies. Publication", *Orbis Terrarum* 8, 87-113.
- Madsen 2009 Madsen, J. M., *Eager to be Roman. Greek Response to Roman Rule in Pontus and Bithynia*, Londra.
- MAMA VIII Calder W. M. – J. M. R. Cormack, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua, Vol. VIII: Monuments from Lycaonia, the Pisidia-Phrygian Borderland, Aphrodisias*, Manchester 1962.

- MAMA X Levick B. – S. Mitchell – J. Potter – M. Waelkens, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*, Vol. X: Monuments from the upper Tembris Valley, Cotiaëum, Cadi, Synaus, Ancyra and Tiberiopolis, Londra 1993.
- Marek 1993 Marek, Ch., *Stadt, Ära und Territorium in Pontus-Bithynia und Nord Galatia*, Tübingen.
- Marek 2003 Marek, Ch., *Pontus et Bithynia. Die römischen Provinzen im Norden Kleinasien*, Mainz am Rhein.
- Marek 2009 Marek, Ch., “Hellenisation and Romanisation in Pontos-Bithynia”: An Overview, *şurada* : J. M. Højte (ed.), *Mithridates VI and the Pontic Kingdom*, Aarhus, 35-46.
- Öztürk – Aslan 2012 Öztürk, H. S. – Aslan, S. K., “Nikaia’dan Yeni Yazitlar II”, *Gephyra* 9, 101-110.
- Öztürk – Sönmez 2011 Öztürk, B. – Sönmez, İ. F., “New Inscriptions from Karadeniz Ereğli Museum II”, *Arkeoloji Sanat* 137, 2011, 155-166.
- Pfuhl – Möbius 1979 Pfuhl, E. – H. Möbius, *Die ostgriechischen Grabreliefs II*, Mainz.
- Robert 1940 Robert, L., *Hellenica I. Recueil d’épigraphie, de numismatique et d’antiquités grecques*, Paris.
- Schwarzmaier 1997 Schwarzmaier A., *Griechische Klappspiegel. Untersuchungen zu Typologie und Stil*, Berlin.
- TAM IV.1 Dörner, F. K., *Tituli Asiae Minoris IV: Tituli Bithyniae*, fasc. 1. *Paeninsula Bithynica praeter Calchedonem, Nicomedia et Ager Nicomediensis cum septentrionalimeridianoque litore sinus Astaceni et cum lacu Sumonensi*, Viyana 1981.
- TAM V.2 Herrmann, P., *Tituli Asiae Minors V: Tituli Lydiae*, fasc. 2. *Regio Septentrionalis ad Occidentem Vergens*, Viyana 1989.
- Thönges-Stringaris 1965 Thönges-Stringaris, R., “Das Griechische Totenmahl”, *AM* 80, 1-99.
- Uzunoğlu – Taşdelen 2013 Uzunoğlu, H. – T. Taşdelen, “Parerga zum Stadiasmus Patarensis (15): Die Strecken 35 (Arykanda-Arneai) und 37 (Arykanda-Lesei)”, *Gephyra* 10, 121-131.
- Uzunoğlu – Taşdelen 2015 Uzunoğlu, H. – E. Taşdelen, *Some New Inscriptions from the Museum of Bursa*, *Gephyra* 11, 37-49.
- Welcker 1850 Welcker, F. G., *Alte Denkmäler*, Göttingen.
- White 1967 White, K. D., *Agricultural Implements of the Roman World*, Cambridge.
- Ziebarth 1937 Ziebarth, E., “Oikonomos”, *RE* 17.2, col. 2118-2119.
- Zimmer 1982 Zimmer, G., *Römische Berufsdarstellungen*, Berlin.

Fig. 1a Alypianos'un Mezar Steli

Fig. 1b
Alypianos'un
Mezar Steli
(kabartma
detay)

Fig. 1c Alypianos'un Mezar Steli (yazıt detay)

Fig. 2a Aristeas'ın Mezar Steli

Fig. 2b-c
Aristeas'ın
Mezar Steli
(kabartmalar
detay)

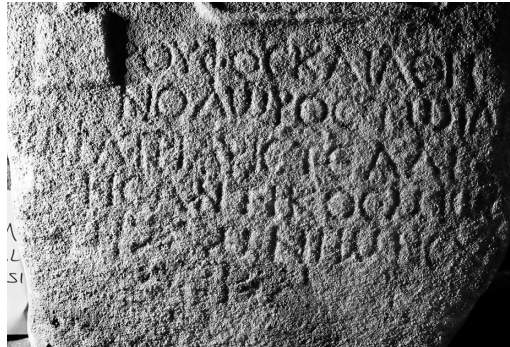

Fig. 2d Aristeas'ın Mezar Steli (yazıt detay)

Fig. 3a Diodoros'un Mezar Steli

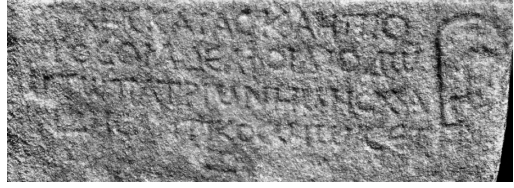
Fig. 3b
Diodoros'un
Mezar Steli
(kabartma
detay)

Fig. 3c Diodoros'un Mezar Steli (yazıt detay)

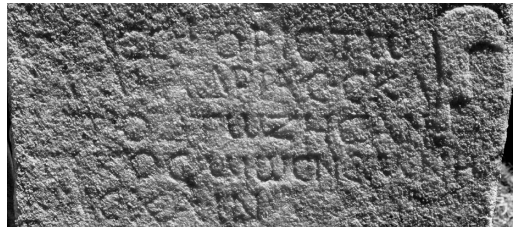
Fig. 4a Asklepiodotos'un
Mezar SteliFig. 4b
Asklepiodotos'un
Mezar Steli
(kabartma
detay)Fig. 4c Asklepiodotos'un Mezar Steli
(yazıt detay)

Fig. 5a Lucius'un Mezar Steli

Fig. 5b
Lucius'un
Mezar Steli
(kabartma
detay)

Fig. 5c Lucius'un Mezar Steli (yazıt detay)

Fig. 6a Niger ve Khreste'nin
Mezar Steli

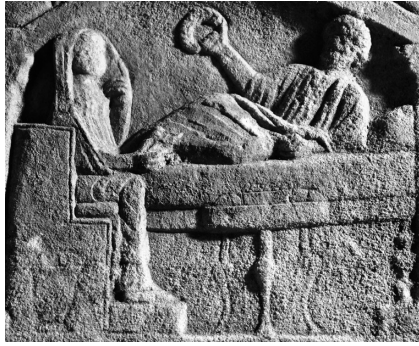

Fig. 6b Niger ve Khreste'nin Mezar Steli
(kabartma detay)

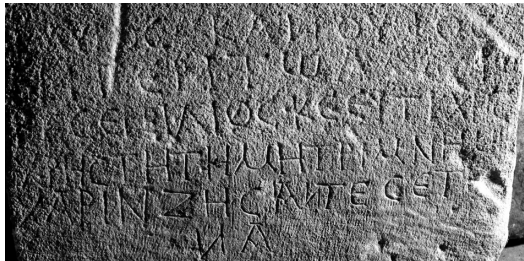

Fig. 6c Niger ve Khreste'nin Mezar Steli
(yazıt detay)

